

Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista valmistelevan työryhmän muistio

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:46

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:46

Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista valmistelevan työryhmän muistio

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN: 978-952-263-695-9

Kuvat: Maria Miettinen, Lotta Pakanen

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	17.12.2019
Tekijät	Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista valmisteleva työryhmä, puheenjohtaja Annika Bussman	
Julkaisun nimi	Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista valmistelevan työryhmän muistio	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:46	
Diaarinumero	OKM/62/040/2018	Teema Koulutus
ISBN PDF	978-952-263-695-9	ISSN PDF 1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-695-9	
Sivumäärä	38	Kieli suomi
Asiasanat	vapaa sivistystyö, osaaminen, osaamisen tunnustaminen, tunnustaminen	
Tiivistelmä	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vapaassa sivistystyössä hankitun osaamisen tunnustamisen helpottamiseksi ja parantamiseksi 6.2.2019 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ja pohtia osaamisperusteisen kuvauksen hyödyntämistä vapaassa sivistystyössä ja tehdä ehdotus koulutuksen osaamisperusteisen kuvauksen malliksi sekä yhteiseksi koulutuksen laajuutta kuvaavaksi yksiköksi. Lisäksi työryhmän tuli tehdä ehdotukset tarvittavasta jatkovalmistelusta.</p> <p>Muistio sisältää ehdotuksen vapaan sivistystyön koulutuksen osaamisperusteisen kuvauksen malliksi. Vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuotojen yhteiseksi laajuutta kuvaavaksi yksiköksi ehdotetaan opintopistettä.</p> <p>Työryhmän tavoitteena on, että Koski-tietovaranto avattaisiin myös vapaassa sivistystyössä saavutetulle osaamiselle. Mikäli tämä toteutuu, oppilaitoksen ylläpitäjä päättää, mitkä koulutukset viedään Koski-tietovarantoon. Tämän koulutuksen osalta osaamisen tulee olla arvioitu ja opiskelijan henkilötiedot kerätty. Opiskelija päättää kuitenkin aina viime kädessä mikäli hänen osaamisensa siirretään tietovarantoon.</p> <p>Uudistuksen jatkovalmisteluna työryhmä ehdottaa, että Koski-tietovarantoa koskeva lainsäädäntö muutettaisiin siten, että vapaassa sivistystyössä saavutettu osaaminen voitaisiin viedä tietovarantoon 1.8.2021 lähtien. Työryhmä esittää Opetushallitukselle tehtäväksi järjestää uudistusta tukevaa koulutusta sekä laatia vapaan sivistystyön koulutuksen arviointia käsittelevän oppaan. Lisäksi työryhmä esittää, että Opetushallituksen jakamissa henkilöstökoulutuksen ja laatu- ja kehittämisen valtionavustushankkeissa painotettaisiin osaamisen tunnustamista ja tunnustamista. Lisäksi muistio sisältää osaamismerkkejä ja osaamisen viitekehystä koskevia kehitysehdotuksia.</p>	
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	17.12.2019	
Författare	Arbetsgruppen som bereder identifiering och erkännande av kunnande som förvärvats inom det fria bildningsarbetet, ordförande Annika Bussman		
Publikationens titel	Identifiering och erkännande av kunnande som förvärvats inom det fria bildningsarbetet Promemoria från arbetsgruppen som bereder identifiering och erkännande av kunnande		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2019:46		
Diarienummer	OKM/62/040/2018	Tema	Utbildning
ISBN PDF	978-952-263-695-9	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-695-9		
Sidantal	38	Språk	finska
Nyckelord	fritt bildningsarbete, kunnande, erkännande av kunnande, identifiering		
Referat	<p>För att underlätta och förbättra identifieringen av kunnande som förvärvats inom det fria bildningsarbetet tillsatte undervisnings- och kulturministeriet 6.2.2019 en arbetsgrupp med uppgift att utreda och begrunda hur en kompetensbaserad beskrivning kan utnyttjas inom det fria bildningsarbetet och att lägga fram ett förslag till modell för kompetensbaserad beskrivning av utbildningen samt till en gemensam enhet som beskriver utbildningens omfattning. Arbetsgruppen skulle dessutom lägga fram förslag till den fortsatta beredning som behövs.</p> <p>Promemorian innehåller ett förslag till en modell för en kompetensbaserad beskrivning av utbildningen inom fritt bildningsarbete. Som gemensam enhet som beskriver omfattningen inom de olika läroanstaltsformerna inom det fria bildningsarbetet föreslås studiepoäng.</p> <p>Arbetsgruppen har som mål att databasen Koski öppnas också för det kunnande som förvärvats inom det fria bildningsarbetet. Om detta förverkligas beslutar läroanstaltens huvudman vilka utbildningar som ska föras in i Koski. I fråga om denna utbildning ska kunnandet vara bedömt och den studerandes personuppgifter insamlade. Den studerande beslutar dock alltid i sista hand om hans eller hennes kunnande överförs till databasen.</p> <p>Som fortsatt beredning av reformen föreslår arbetsgruppen att lagstiftningen om databasen Koski ändras så att det kunnande som förvärvats inom det fria bildningsarbetet kan föras in i databasen från 1.8.2021. Arbetsgruppen föreslår att Utbildningsstyrelsen får till uppgift att ordna utbildning som stöder reformen och att utarbeta en handbok om utvärdering av utbildningen inom fritt bildningsarbete. Därtill föreslår arbetsgruppen att tyngdpunkten i de statsunderstödsprojekt för personalutbildning och kvalitets- och utvecklingsarbete som Utbildningsstyrelsen delar ut ska ligga på identifiering och erkännande av kunnande. Dessutom innehåller promemorian utvecklingsförslag som gäller kompetensmärken och referensramen för kunnande.</p>		
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		17 December 2019
Authors	Working group preparing the identification and recognition of prior learning acquired through liberal adult education, chaired by Annika Bussman		
Title of publication	Identification and recognition of prior learning acquired through liberal adult education Memorandum of the working group preparing the identification and recognition of prior learning		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2019:46		
Register number	OKM/62/040/2018	Subject	Education
ISBN PDF	978-952-263-695-9	ISSN (PD F)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-695-9		
Pages	38	Language	Finnish
Keywords	liberal adult education, skills and knowledge, recognition of prior learning, identification		
<p>Abstract</p> <p>In order to facilitate and improve identification of prior learning acquired through liberal adult education, the Ministry of Education and Culture set up a working group on 6 February 2019 to examine and consider the use of competence-based descriptions in liberal adult education, to propose a model for such descriptions and to propose a common unit describing the scope of education. The working group was also asked to put forward the next steps in the preparations.</p> <p>The memorandum proposes a model for a competence-based description of liberal adult education and 'credit' as a common unit describing the scope of studies in different types of educational institutions providing liberal adult education.</p> <p>The aim of the working group is to open the Koski data repository for the skills and knowledge gained in liberal adult education. If this becomes possible, the provider of education decides which types of education should be transferred to Koski. As the prerequisites for the transfer, skills and knowledge must be assessed and the student's personal data collected. However, it is the student who makes the decision on whether his or her skills and knowledge are transferred to the data repository.</p> <p>As a further step in the reform preparations, the working group proposes that the legislation on the Koski data repository be amended so that the skills and knowledge gained in liberal adult education could be transferred to the repository from 1 August 2021. The working group also proposes that the Finnish National Agency for Education organise training in support of the reform and draw up a guide on the assessment of liberal adult education. Finally, the working group proposes that projects that receive discretionary government transfers from the Finnish National Agency for Education for human resources training and for quality management and development emphasise the identification and recognition of prior learning. The memorandum also contains development proposals for learning badges and for a reference framework for skills and knowledge.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

Opetus- ja kulttuuriministeriölle	9
1 Taustaa	11
1.1 Jatkuva oppiminen.....	11
1.2 Koski-tietovaranto.....	12
1.3 Vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen koulutuksesta.....	13
1.3.1 Kansalaisopistot	13
1.3.2 Kansanopistot	14
1.3.3 Kesäyliopistot.....	15
1.3.4 Liikunnan koulutuskeskukset – Urheiluopistot.....	16
1.3.5 Opintokeskukset	17
1.4 Vapaan sivistystyössä hankitun osaamisen tunnistamisen hyödyt.....	18
2 Työryhmän ehdotukset	20
2.1 Vapaan sivistystyön vapaus.....	20
2.2 Koulutukseen osallistuvien henkilötiedot	21
2.3 Koulutuksen laajuutta kuvaava käsite	21
2.4 Osaamisen arviointi.....	21
2.5 Koulutusten osaamisperusteinen kuvaus.....	22
2.5.1 Johdanto.....	22
2.5.2 Osaamistavoitteet	23
2.5.3 Opettajan ja opiskelijan näkökulma osaamistavoitteisiin	24
2.5.4 Osaamistavoitteet osana opetussuunnitelmatyötä.....	25
2.5.5 Osaamistavoitteista viestiminen.....	26
2.5.6 Osaamistavoitteiden laatiminen ja taso	30
2.5.7 Osaamistavoitteiden arviointi	34
3 Ehdotukset uudistuksen jatkovalmistelusta ja tarvittavista muista toimenpiteistä	36
Lähteet	38

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE

Muuttuva työelämä ja monimutkaistuvat työtehtävät, työalan vaihdot ja työelämän monimuotoisuus edellyttävät vahvan ja laaja-alaisen peruskoulutuksen lisäksi koko elämän ja työuran aikaista osaamisen kehittämistä. Vapaatavoitteinen tutkintoon johtamaton opiskelu tuo osallistujille monenlaista osaamista, jonka tunnistamista tulisi helpottaa ja parantaa. Vapaan sivistystyön koulutuksen vieminen kansalliseen opintosuoritusten ja tutkintotietojen Koski-tietovarantoon edellyttää koulutuksen kuvauksen ja laajuuden määrittelyn kehittämistä. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman elinikäisen oppimisen kehittämistarpeita selvittävä työryhmä (OKM/54/040/2016) on muistiossaan (Työn murros ja elinikäinen oppiminen, opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:8) esittänyt osaamisperusteisuuden ulottamista koko koulutusjärjestelmään. Myös työstä ja harrastuksista hankitun osaamisen todentamiseksi kehitettäisiin työkaluja.

Opetus- ja kulttuuriministeriö nimitti 6.2.2019 työryhmän, jonka tehtävänä on ollut selvittää ja pohtia osaamisperusteisen kuvauksen hyödyntämistä vapaassa sivistystyössä ja tehdä ehdotus koulutuksen osaamisperusteisen kuvauksen malliksi sekä yhteiseksi koulutuksen laajuutta kuvaavaksi yksiköksi. Lisäksi työryhmän tuli tehdä ehdotukset tarvittavasta jatkovalmistelusta.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin opetusneuvos Annika Bussman opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimettiin yksikön päällikkö, opetusneuvos Leena Nissilä ja opetusneuvos Marja Anitta Pehkonen Opetushallituksesta, erityisasiantuntija Päivi Väisänen-Haapanen Suomen Kuntaliitosta, asiantuntija Saku Lehtinen Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry:stä sekä ylitarkastaja Hannu Tolonen, kehittämisspäällikkö Tero Huttunen ja suunnittelija Petra Heikkinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Vapaan sivistystyön oppilaitos- ja ylläpitäjäjärjestöjen edustajina työryhmään nimettiin toiminnanjohtaja, rehtori Marita Salo (Vapaa sivistystyö ry), rehtori Petri Vahtera (Kansalaisopistojen liitto, KoL), rehtori Juha Kaivola (Suomen kansanopistoyhdistys ry), rehtori Leena Meriläinen (Suomen kesäyliopistot ry), pääsihteeri Jouko Muuri (Opintokeskukset ry), pääsihteeri Nina Luukkainen (Urheiluopistojen yhdistys ry) ja

toiminnanjohtaja Henrika Nordin (Bildningsalliansen rf). Työryhmän sihteereinä toimivat Marja Anitta Pehkonen ja Petra Heikkinen.

Ryhmän kokoonpanoa muutettiin 18.3.2019 siten, että johtava asiantuntija Satu Ågren korvasi Saku Lehtisen Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry:n edustajana ja 27.5.2019 siten, että ylitarkastaja Samuli Rasila korvasi opetus- ja kulttuuriministeriön edustajan Hannu Tolosen.

Työryhmä on kokoontunut seitsemän kertaa. Koski-tietovarannon asiantuntijat Juho Mikkonen ja Tuuli Pohjanlahti ovat olleet ryhmässä kuultavana. Lisäksi kuultiin Opintopolun asiantuntijaa Pekka Matilaista ja kansallisen tutkintojen viitekehyksen asiantuntijaa Carita Blomqvistia. Työryhmän muistiolounnos lähetettiin lausunnolle oppilaitoksille ja muille sidosryhmille 6.9.2019. Muistiosta järjestettiin kuulemistilaisuus opetus- ja kulttuuriministeriössä 26.9.2019. Lisäksi pyydettiin lausunnot seuraavilta tahoilta: Arene ry, Unifi ry, Amke ry ja Pro Lukio ry.

Saatuana työnsä päätökseen työryhmä luovuttaa esityksensä opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 17. päivänä joulukuuta 2019

Annika Bussman, puheenjohtaja

Marita Salo	Petri Vahtera	Juha Kaivola
Leena Meriläinen	Jouko Muuri	Nina Luukkainen
Henrika Nordin	Päivi Väisänen-Haapanen	Leena Nissilä
Satu Ågren	Samuli Rasila	Tero Huttunen
	Marja Anitta Pehkonen	Petra Heikkinen

1 Taustaa

1.1 Jatkuva oppiminen

Osaamisen ja jatkuvan oppimisen merkityksestä on muodostunut laaja kansallinen yhteisymmärrys. Sitran Osaamisen aika -projektissa on eri tahojen yhteisten keskustelujen pohjalta tuotettu näkemystä elinikäisen oppimisen edistämisestä.¹ Tässä työssä hahmoteltu tahtotila muodostuu neljästä teesistä: kaikki oppivat läpi elämän, yleissivistys, perustaidot ja osaaminen ovat hyvinvoinnin perusta, osaaminen uudistaa työelämää ja työelämä osaamista sekä Suomen menestys rakentuu osaamiselle.

Tavoitteena on yhteiskunta, jossa jokainen kehittää osaamistaan läpi elämän, ja käyttää sitä itsensä ja muiden parhaaksi. Lähtökohtana on, että jokainen työikäinen osallistuu työhön, osaamisen jakamiseen ja kehittämiseen tai johonkin muuhun yhteiskunnallista arvoa tuottavaan toimintaan. Tämä edellyttää, että osaamisen jatkuva kehittäminen on aidosti mahdollista kaikille, osaamistarpeisiin vastataan monipuolisesti, joustavasti ja ketterästi, osaamisen kehittämiseen tarjotaan tukea, ohjausta tarjotaan kaikissa elämäntilanteissa, erityisesti siirtymissä ja eri tavoin hankittu osaaminen voidaan tehdä näkyväksi ja sitä hyödynnetään entistä paremmin.

Jatkuvalla oppimisella viitataan, samoin kuin elinikäisen oppimisen käsitteellä, ihmisen koko elämänkaaren aikaiseen, monelle elämänalueelle ulottuvaan oppimiseen. Jatkuva oppiminen kattaa siten sekä formaalin, muodollisen koulutusjärjestelmän mukaisen oppimisen, että koulutusjärjestelmän ulkopuolella ja siitä täysin riippumatta tapahtuvan oppimisen.

¹ Sitra 2019. Kohti elinikäistä oppimista. Yhteinen tahtotila, rahoituksen periaatteet ja muutosaasteet. Sitran selvityksiä 150.

Tämä työryhmä keskittyi työssään vapaan sivistystyön koulutuksessa tapahtuvaan ja todennettavaan oppimiseen ja saavutetun osaamisen paremmin näkyväksi saattamiseen nykyistä hyödynnettävämmin.

1.2 Koski-tietovaranto

Koski-tietovaranto on kansallinen opintosuoritusten ja tutkintotietojen tietovaranto, joka kokoaa eri tietovarannoissa olevat opintosuoritus- ja tutkintotiedot kaikilta koulutusasteilta. Palvelusta kansalaiset ja viranomaiset saavat keskitetysti tarvitsemansa tiedot yhdestä paikasta luotettavasti ja kustannustehokkaasti.

Koski-tietovaranto edistää elinikäistä oppimista tukemalla kansalaisia opintoihin hakeutumisessa, opintojen suorittamisessa, työmarkkinoille sijoittumisessa ja työnhaussa. Lisäksi se helpottaa opintoihin liittyvien etuuksien hakemista ja parantaa tietojen käytettävyyttä ja vähentää päällekkäistä tiedonsiirtoa. Tämä tehostaa viranomaisten toimintaa ja helpottaa kansalaisten sähköistä asiointia.

Koski-tietovaranto mahdollistaa myös uusien tietoa hyödyntävien palveluiden syntymisen ja tiedon hyödyntämisen koulutusjärjestelmän kehittämisen ja oppimisanalytiikan tukena. Tietovaranto edellyttää, että opiskelija on tunnistettu henkilötunnuksella.

Koski-tietovaranto sisältää valtakunnallisia esiopetuksen, perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opintosuoritus- ja tutkintotietoja. Perusopetuksen, lukio-koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat tallentaneet tiedot oppilaiden yksittäisestä opintosuorituksesta ja suoritetuista tutkinnoista Koski-tietovarantoon vuodesta 2018 alkaen. Tietovaranto sisältää myös tiedot opinto-oikeuksista sekä suoritettujen tutkintojen keskeisistä sisällöistä ja osaamisvaatimuksista.

Tavoitteena on viedä myös vapaan sivistystyön koulutuksen opintosuorituksia Koski-tietovarantoon. Jotta tämä olisi mahdollista, koulutusten tulee olla osaamisperusteisesti kuvattuja ja arvioituja. Tämän työryhmän muistion on tarkoitus toimia myös vapaan sivistystyön oppilaitosten koulutusten osaamisperusteisen kuvauksen oppaana.

1.3 Vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen koulutuksesta

Vapaan sivistystyön lain (632/1998, § 1) mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta.

Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vapaan sivistystyön koulutuksiin osallistui vuonna 2017 noin 900 000 opiskelijaa. Sama opiskelija on voinut osallistua useampaan koulutukseen siten, että yhteensä koulutuksiin osallistumisia oli noin 1,6 miljoonaa.

1.3.1 Kansalaisopistot

Suomessa on yhteensä 181 kansalaisopistoa, joiden toiminta kattaa koko maan ja kaikki Suomen kunnat. Yksi toiminnan pääperiaatteista on opetuksen tuominen lähelle ihmistä, ja opetus on usein hajautettu eri puolille kuntaa. Kansalaisopisto voi olla nimeltään kansalaisopisto, työväenopisto, opisto tai aikuisopisto.

Osa kansalaisopistoista on kuntien ja kuntayhtymien ylläpitämiä, osa puolestaan yksityisesti ylläpidettyjä. Opetusta järjestetään ympäri vuoden aamu-, päivä- ja iltaopetuksena, koko- ja osa-aikaisesti sekä intensiivikursseina viikonloppuisin, pyrkimyksenä aina mahdollistaa syvälinen paneutuminen opiskeltavaan aihepiiriin. Kansalaisopistot järjestävät koulutusta tiiviissä yhteistyössä kunnallisten ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa mahdollisimman joustavien koulutusmahdollisuuksien turvaamiseksi.

Kansalaisopistojen opetustarjonta kattaa kaikenikäisen väestön. Kansalaisopistoissa ei opiskella tutkintotavoitteisesti, vaan opinnot perustuvat elinikäisen oppimisen periaatteeseen sekä ihmisen omaan haluun oppia ja kehittyä. Kurseille osallistuu vuosittain yli 650 000 opiskelijaa. Opetukseen voi osallistua kuka tahansa iästä ja koulutustaustasta riippumatta. Opetustunteja järjestetään vuosittain yli 2 miljoonaa. Kansalaisopistot ovat opiskelija- ja oppilaitosmääriltään suurin vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista.

Kuntalaiset voivat usein vaikuttaa kurssitarjontaan esittämällä omia toiveitaan ja opintojen kuuluukin vastata paikallisiin sivistystarpeisiin sekä yhteiskunnallisiin muutoksiin. Useimmiten tarjontaan kuuluu taideaineiden, käsityön ja musiikin kurseja,

kieli- ja kirjallisuuskursseja, kotitalouden, liikunnan ja tietotekniikan kursseja sekä yhteiskunnallisia aineita.

Kansalaisopisto on monella paikkakunnalla merkittävä ja monipuolinen kulttuuritoimija. Monet kansalaisopistot järjestävät myös taiteen perusopetusta (TPO), joka on tavoitteellisesti etenevää taidekasvatusta. Osa kansalaisopistoista toteuttaa varsin runsaasti myös suomi vieraana kielenä -opetusta, maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta ja lyhyt- ja pitkäkestoisia vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksia, joista osa perustuu myös opetus- suunnitelmasuosituksen (UMAKO). Osassa kansalaisopistoja järjestetään myös maahanmuuttajien aikuisten perusopetusta.

Opistot toteuttavat runsaasti perus- ja digitaitojen koulutuksia itsenäisesti ja yhteistyössä valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Opistoissa järjestetään varsin runsaasti avoimen yliopiston kursseja ja tehdään jonkin verran yhteistyötä lukioiden ja ammatillisen koulutuksen kanssa tarjoten niille kieliopintoja ja muita vapaavalintaisia kursseja.

Kansalaisopistot toteuttavat monissa kunnissa myös henkilöstökoulutusta (mm. ensiapu-, kieli-, tietotekniikka- ja hyvinvointiaiheisia koulutuksia).

1.3.2 Kansanopistot

Kansanopistot järjestävät päätoimisia ja pitkäkestoisia vapaan sivistystyön opintoja, joiden kautta opiskelijat voivat edetä jatko-opintoihin ja työelämään. Kansanopistot ovat sisäoppilaitoksia, joissa opiskelijoilla on mahdollisuus opiskella joko päiväopiskelijoina tai majoittuen opiskelujen ajaksi opistolle. Kansanopistoissa on vapaan sivistystyön koulutuksen lisäksi tarjolla aikuisten perusopetusta, ammatillista koulutusta, lukiokoulutusta sekä työvoimapolitiittista koulutusta. Kansanopistoissa järjestetään myös lyhytkestoista vapaan sivistystyön kurssitoimintaa.

Suomessa on 77 kansanopistoa. Vuosittain kansanopistoissa opiskelee yli 12 000 opiskelijaa erilaisissa pitkäkestoisissa ja päätoimisissa opinnoissa sekä noin 80 000 opiskelijaa lyhytkursseilla. Kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutukseen voi liittyä myös etäopetusta ja työssäoppimisjaksoja.

Termiä kansanopistolinja käytetään kansanopiston järjestämästä päätoimisesta vapaan sivistystyön koulutuksesta, joka on kestoltaan vähintään 28 viikkoa. Opintoihin voi hakea Kelan opintotukea. Kansanopistolinjan suorittamisesta saa todistuksen ja toisen asteen yhteishaussa kuusi lisäpistettä.

Kansanopistolinjat jakautuvat pääsääntöisesti seuraaviin sisältöihin:

- Eri alojen korkea-asteen opintoihin valmistavat linjat, jotka sisältävät usein avoimen yliopiston tai ammattikorkeakoulun opintokokonaisuuksia. Linjat toimivat sekä jatko-opintoihin orientoivina opintoina että vahvistavat opiskelijoiden oppimisvalmiuksia, yleissivistystä ja sosiaalisia taitoja. Kansanopistovuoden aikana suoritettujen korkeakoulun opintojen perusteella on mahdollista hakea tutkinto-opiskelijaksi yliopistoon avoimen yliopiston väylän kautta.
- Taiteen, viestinnän ja media-alan kansanopistolinjat (mm. elokuva, musiikki, kuvataide, valokuvaus, teatteri, graafinen suunnittelu, journalismi, kirjallisuus) valmistavat alan jatko-opintoihin ja tehtäviin.
- Perusasteen jälkeen toisen asteen opintoihin valmistavat linjat, jotka toimivat nivelvaihekoulutuksina niille, jotka tarvitsevat eri tavoilla tukea ja lisäosaamista siirtymässä perusasteelta toiselle asteelle.
- Maahanmuuttajille suunnatut suomen ja ruotsin kielen ja yhteiskuntaorientaation koulutukset. Näihin kuuluvat omaehtoiset aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukset, vapaan sivistystyön lukutaitokoulutukset ja muut alkeis- ja jatkokotason kielikoulutukset eri maahanmuuttajakohderyhmille.
- Vammaisille suunnatut kansanopistolinjat.
- Kristinuskoon, teologiaan ja eri kirkkokuntien seurakuntatyöhön liittyvät koulutukset.
- Muut kansanopistolinjat (mm. kädentaidot, liikunta, hyvinvointi, työelämätaidot).

1.3.3 Kesäyliopistot

Kesäyliopistot ovat alueellisen koulutustarjonnan oppilaitoksia, joiden toiminnassa painottuvat avoin korkeakouluopetus sekä alueen muihin osaamis- ja sivistystarpeisiin vastaaminen ottaen huomioon myös korkeakoulutettu väestö.

Suomessa toimii 20 kesäyliopistoa, joilla on vakinaisia toimipaikkoja 32 paikkakunnalla. Vuosittain yksittäisiä koulutustapahtumia toteutetaan noin 90 paikkakunnalla. Kesäyliopistoja ylläpitäjinä ovat esimerkiksi kesäyliopisto- tai korkeakoulu yhdistykset, säätiöt, koulutuskuntayhtymät tai kaupungit. Taustaorganisaatioihin kuuluu usein laajasti alueen kuntia, merkittäviä organisaatioita ja oppilaitoksia. Maakunnan kuntia yhdistävän oppilaitoksen

rooli mahdollistaa alueella tarvittavan osaamisen tunnistamisen ja tarvittavien koulutuspalvelujen tuottamisen.

Kesäyliopisto palvelee asiakkaitaan eri elämänvaiheissa. Kesäyliopiston järjestämiin opintoihin osallistuu vuosittain yli 100 000 opiskelijaa. Nuorimmat opiskelijoista osallistuvat lasten tiedekasvatustoimintaan ja vanhimmat ikääntyvien yliopistotoimintaan.

Kesäyliopistojen keskeiset toimintamuodot:

- Avoimet korkeakouluopinnot
- Ammatilliset lisä- ja täydennyskoulutukset
- Toisen asteen opiskelijoiden opintoja tukevat kurssit
- Kieli- ja kulttuurikoulutukset ml. maahanmuuttajille suunnatut opinnot
- Ikääntyvien yliopistotoiminta
- Tiedekasvatustoiminta lasten ja nuorten yliopistotoimintana
- Yleissivistävät ja kulttuuritilaisuudet

Lisäksi tuotetaan opintoihin liittyviä neuvonta- ja ohjauspalveluita.

Kesäyliopistojen järjestämissä opinnoissa painottuvat teoreettiset opinnot ja opiskelijat opiskelevat useimmiten tavoitteellisesti esimerkiksi avoimia korkeakouluopintoja tavoitteena hyödyntää opintoja muiden opintojen osina tai edistääkseen työuraansa. Kesäyliopistossa järjestetään vuosittain noin 110 000 opetustuntia.

1.3.4 Liikunnan koulutuskeskukset – Urheiluopistot

Valtakunnalliseen urheiluopistoverkoston kuuluu 11 liikunnan koulutuskeskusta. Urheiluopistojen toiminnan kokonaisuus muodostuu ammatillisesta koulutuksesta, vapaan sivistystyön koulutuksesta, valmennuskeskustoiminnasta, terveyttä ja hyvinvointia edistävästä maksullisesta palvelutoiminnasta sekä vapaa-ajan liikuntapalvelutoiminnasta.

Urheiluopistot ovat kokopäiväistä opetusta antavia sisäoppilaitoksia, joiden järjestämän koulutuksen vähimmäispituus on 10 opetustuntia ja kesto on muutamista päivistä viikon mittaisiin kurseihin. Urheiluopistot järjestävät myös pitkäkestoisia yhden lukukauden mittaisia liikunnanohjauksen peruskursseja. Urheiluopistojen järjestämän vapaan sivistystyön koulutuksen tarkoituksena on lisätä ja edistää kansalaisten liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta sekä liikunnan järjestö- ja seuratoimintaa palvelevaa koulutusta ja valmennustoimintaa. Urheiluopistot järjestävät vuosittain noin 425 000 opiskelijavuorokautta.

Vapaaan sivistystyön koulutustoiminnan kurssivaihtoehdot urheiluopistoissa ovat:

- Kansalaisten liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävänä koulutuksena järjestetään lapsille ja nuorille, perheille, aikuisväestölle ja ikääntyville suunnattuja lyhytkurseja. Tavoitteena on kokonaisvaltainen kasvattaminen liikunnalliseen elämäntapaan, lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen ja yhdessä liikkumiseen kannustaminen sekä omaehtoiseen liikkumiseen innostaminen.
- Kansalaisjärjestötoimintaa palveleva koulutus pitää sisällään seuratoimija-, tuomari-, toimitsija- ja vertaisohjaajakoulutuksen. Tavoitteena on tukea laaja-alaisesti seuratoiminnan kehittämistä. Koulutus järjestetään yhteistyössä lajiliittojen ja seurojen kanssa.
- Valmentaja- ja ohjaajakoulutus on tavoitteellista pätevöittämissä koulutusta, joka tavoitteena on lisätä valmiuksia valmentajana ja ohjaajana toimiselle. Koulutus järjestetään yhteistyössä lajiliittojen ja aluejärjestöjen kanssa.
- Kilpa- ja huippu-urheilukoulutuksen järjestämiseen osallistuvat urheiluopistojen valmennuskeskukset. Kilpa- ja huippu-urheiluvalmennuksen tavoitteena on edistää suomalaista eettisesti kestävästä huippu-urheilusta ja tarjota pedagogista ja kokonaisvaltaisen valmennuksen osaamista kilpa- ja huippu-urheilutoiminnan järjestämiseen. Huippu-urheilutoimintaa järjestetään yhteistyössä urheiluseurojen, lajiliittojen, muiden liikunnan ja urheilun järjestöjen sekä urheiluakatemioiden kanssa.
- Liikunnanohjauksen peruskurssi on yhden lukukauden mittainen opintokokonaisuus. Tarkoituksena on vahvistaa osallistujan liikunta- ja ohjaustaitoja, innostaa liikunnalliseen elämäntapaan ja valmistaa osallistujia liikunta-alan opiskeluun. Liikunnanohjauksen peruskurssin sisältö koostuu liikunta-alaan liittyvistä teoriaopinnoista sekä eri liikuntalajeista.

1.3.5 Opintokeskukset

Suomessa on 12 opintokeskusta, joita ylläpitää 12 sivistysliittoa. Kunkin sivistysliiton jäsenenä on järjestöjä, jotka ovat puolueita, ammattiliittoja tai muita kansalaisjärjestöjä. Sivistysliitoilla on yhteensä lähes 400 jäsenjärjestöä. Opintokeskusten keskeinen tehtävä on edesauttaa aktiivista kansalaisuutta ja tukea ihmisten osallisuutta. Ne ovat järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan oppilaitoksia. Opintokeskukset järjestävät opintoja itse

sekä yhdessä kansalais- ja kulttuurijärjestöjen kanssa elinikäisen oppimisen, hyvinvoinnin ja aktiivisen kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistämiseksi.

Opintokeskukset ovat valtakunnallisia oppilaitoksia ja ne tarjoavat monipuolista aktiivista kansalaisuutta ja vapaaehtoistoimintaa tukevaa aikuiskoulutusta koko Suomessa. Opintokeskusten toiminta tukee osallistumista ruohonjuuritasolla toteuttamalla koulutusta ihmisten omassa lähiympäristössä ja -yhteisössä. Koulutukset toteutetaan lyhytkursseina ja pitkäkestoisina vapaan sivistystyön koulutuksina usein yhteistyössä järjestöjen kanssa. Osa opintokeskuksista toteuttaa myös vertaisoppimisryhmiä ja opintokerhoja vapaan sivistystyön koulutuksina. Opintokeskuksista kolme toteuttaa vapaan sivistystyön lisäksi ammatillista lisäkoulutusta ja yhdessä opintokeskuksessa voi suorittaa ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon käsi- ja taideteollisuuden alalla. Opintokeskusten tapa järjestää koulutusta on verkostomainen ja yhteistyötä tehdään joustavasti järjestöjen ja muiden oppilaitosten kanssa.

Opiskelu pohjautuu omaehtoisuuteen, osallistumiseen ja yhteisöllisyyteen. Opintokeskukset tavoittavat oman sekä jäsen- ja yhteistyöjärjestöjensä toiminnan kautta myös esimerkiksi maahanmuuttajia, ikäihmisiä sekä aikuisia, joilla on heikot perustaidot tai oppimisen vaikeuksia. Näille kohderyhmille opintokeskukset tarjoavat ja räätälöivät yhdessä järjestöjen kanssa opintoja: luku-, numero- ja perusdigitaatioita, viestintä- ja vuorovaikutustaitoja, kädentaitoja, kulttuuritaitoja, järjestötaitoja sekä tukea aktiiviseen kansalaisuuteen eli siihen, miten voi osallistua ja vaikuttaa omaan elämäänsä sekä omaa lähiyhteisöään ja koko yhteiskuntaa koskeviin asioihin.

Opintokeskukset toteuttavat vuosittain noin 220 000 opetustuntia opintotilaisuuksissa ja noin 65 000 vertaisopintoryhmä- tai opintokerhotuntia. Opintokeskusten toteuttamaan koulutukseen osallistuu vuosittain noin 430 000 opiskelijaa.

1.4 Vapaan sivistystyössä hankitun osaamisen tunnistamisen hyödyt

Vapaan sivistystyön koulutuksissa syntyy paljon osaamista, jolla on merkitystä osallistujien jatkouralla. Vapaan sivistystyön opintoja voitaisiin hyödyntää muissa opinnoissa tai ammatillisessa kehittämisessä nykyistä huomattavasti enemmän. Vapaan sivistystyön opintojen tunnistamista ja tunnustamista tarvitaan muun muassa opintojen hyväksi lukemisessa muihin opintoihin sekä tukemaan opintoihin hakeutumista, uralla edistymistä ja työuran vaihtoa. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa voidaan myös oppinnollista muulla tavoin, esimerkiksi järjestötoiminnassa, hankittua osaamista. Osaamisen

tunnistamisen ja tunnustamisen tueksi useissa oppilaitoksissa on käytössä myös digitaalisia osaamismerkkejä.

Toisen asteen opiskelijoille vapaan sivistystyön oppilaitokset tarjoavat myös mahdollisuuksia laajentaa opintojaan aiheisiin, joita omassa lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa ei voi opiskella. Hyväksi lukemalla vapaan sivistystyön opintoja voidaan esimerkiksi laajentaa yksittäisten opiskelijoiden todennettua kielivalikoimaa tutkintoon johtavassa koulutuksessa kaikilla koulutusasteilla.

Vapaassa sivistystyössä järjestetään myös merkittävä määrä avointa korkeakouluopetusta. Toteutustapoja on erilaisia. Nykyisellään lähinnä sellainen avoin yliopistokoulutus, johon sisältyy arviointi, viedään yliopistojen rekistereihin, joista tiedot siirtyvät Koski-tietovarantoon. Tämän lisäksi järjestetään myös muun muotoista korkeakoulutasoista koulutusta, jonka tunnistamista on tarvetta kehittää, jotta sitä mahdollisesti myöhemmin voitaisiin tunnustaa osaksi korkeakouluopintoja.

Työelämässä oleville vapaan sivistystyön oppilaitokset tarjoavat monipuolisia vaihtoehtoja jatkuvaan oppimiseen. Opiskelijoilla on mahdollisuus kehittää osaamistaan, saada lisäkeelpoisuuksia tai suunnata uudelle uralle. Opinnot, joiden laajuus olisi määritelty ja osaaminen olisi tunnustettu selkeyttäisivät työntekijöiden ja työnantajien välistä keskustelua esimerkiksi täydennyskoulutustarpeen ja opiskeluun käytettävän työajan osalta ja pohdittaessa koulutuksen vaikutusta palkkaukseen.

Erityisesti maahanmuuttajat saavat opetusta useissa eri oppilaitoksissa ja he hyötyisivät nykyistä selkeämmästä hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. Tämä tekisi myös viranomaisyhteistyön nykyistä sujuvammaksi.

Osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella on myös sosiaalinen näkökulma. Yksilö ja hänen yhteisönsä tunnistavat ja tunnustavat osaamisen. Tavoitteena on vahvistaa kokemusta omasta osaamisesta sekä voimaantuminen ja aseman muutos yhteisössä.

Vapaan sivistystyön koulutuksen viemisestä Koski-tietovarantoon voisi olla myös muita hyötyjä. Haettaessa ammatilliseen perustutkintoon yhteishaussa opiskelija saa kuusi pistettä vähintään 28 opiskelijaviikon mittaisen kansanopiston linjan suorittamisesta (A 699/2017 § 4). Kansanopistolinjan suorituksen näkyminen valtakunnallisessa Koski-tietovarannossa olisi tämän vuoksi keskeistä. Päätoimisten ja pitkäkestoisten kansanopisto-opintojen suoritustietojen siirtyminen rekisterin kautta opintososiaalisista etuuksista vastaaville viranomaisille vähentäisi myös ylimääräistä viranomaistyötä nykyiseen nähden.

2 Työryhmän ehdotukset

2.1 Vapaan sivistystyön vapaus

Vapaassa sivistystyössä toteutetaan vapaatavoitteista, omaehtoista koulutusta. Koulutus on monipuolista sekä kohderyhmiensä että sisältöjensä suhteen. Vapaan sivistystyön koulutus on avointa kaikille ja koulutusten kohderyhmät vaihtelevat lapsista senioriväestöön ja myös opinnot vaihtelevat harrastuspainotteisuudesta ammatillisen osaamisen kehittämiseen ja jatko- tai uudelleen kouluttautumiseen.

Vapaassa sivistystyössä tapahtuva tutkintoon johtamaton opiskelu tuo osallistujille monipuolista osaamista, jonka tunnistamista tulisi helpottaa ja parantaa. Omaehtoisessa, vapaatavoitteisessa koulutuksessa eri tavoin hankittua osaamista on mahdollista tehdä näkyväksi yksilöllisesti.

Vapaan sivistystyön koulutuksen sisällöistä ja toteutuksesta päättävät oppilaitosten ylläpitäjät. Erityisesti työikäisen väestön ja nuorten osalta hankitun osaamisen näkyväksi saattaminen olisi tärkeää. Oppilaitosten ylläpitäjät päättävät minkälaista kuvaustapaa käytetään erilaisissa koulutuksissa. Osaamisperusteinen kuvaustapa on edellytyksenä koulutukselle, mikäli ylläpitäjän tavoitteena on viedä koulutuksessa hankittu osaaminen näkyväksi Koski-tietovarantoon.

Vaikka ylläpitäjä päättäisi mahdollistaa koulutuksen viemisen Koski-tietovarantoon, omaehtoiseen koulutukseen osallistuva opiskelija päättää aina henkilökohtaisesti, haluaako hän oman osaamisensa näkyväksi Koski-tietovarantoon.

2.2 Koulutukseen osallistuvien henkilötiedot

Vapaan sivistystyön koulutuksessa ei toteuteta säännönmukaista henkilötietoihin perustuvaa tiedonkeruuta. Henkilötietojen keruu on vuosien varrella ollut esillä, mutta toistaiseksi ei ole päädytty muuttamaan tiedonkeruun käytänteitä.

Mikäli oppilaitos päättää viedä opiskelijoiden vapaan sivistystyön koulutuksissa suoritettua osaamista Koski-tietovarantoon, oppilaitoksen tulee kerätä opiskelijoiden henkilötiedot. On kuitenkin muistettava, että kokonaisten ryhmien tietoja ei koskaan viedä suoraan Koski-tietovarantoon, vaan henkilötietojen antaminen ja osaamisen rekisteröiminen Koski-tietovarantoon on aina opiskelijan henkilökohtainen valinta.

2.3 Koulutuksen laajuutta kuvaava käsite

Työryhmä perehtyi suomalaisessa koulutusjärjestelmässä käytössä oleviin erilaisiin koulutusten laajuutta kuvaaviin käsitteisiin. Näistä soveltuvimmaksi vapaan sivistystyön koulutukseen pidettiin opintopistettä. Yksi opintopiste vastaa noin 27 tuntia opiskelijan keskimääräistä työpanosta. Käytännössä yhden opintopisteen suorittamisen vaatima työmäärä voi vaihdella paljonkin riippuen esimerkiksi opiskelijan valmiuksista.

Vapaan sivistystyön rahoituksen käsitteitä ovat vapaan sivistystyön lain mukaan opetustunti, opiskelijavuorokausi ja opiskelijaviikko. Opintopiste ei korvaa näitä, vaan opintopistettä käytetään ainoastaan kuvaamaan koulutusten sisältöjen laajuutta eli koulutuksen suorittamiseen vaadittavaa työn määrää.

Koski-tietovarannossa käytetään eri koulutusmuodoissa erilaisia koulutuksen laajuuteen liittyviä käsitteitä. Työryhmän yhteisen näkemyksen mukaan vapaan sivistystyön koulutusten laajuutta kuvataan yhtenäisesti opintopisteillä, mikäli koulutus viedään Koski-tietovarantoon.

2.4 Osaamisen arviointi

Vapaan sivistystyön säädöksissä ei ole kirjauksia arvioinnista. Jo tällä hetkellä osassa vapaan sivistystyön koulutuksia arvioidaan opiskelijan osaamista. Tämä koskee erityisesti sellaisia koulutuksia, joissa vapaassa sivistystyössä tehty arviointi voidaan huomioida jatkossa.

Koulutuksessa saavutetun osaamisen vieminen Koski-tietovarantoon edellyttää, että suoritettu osaaminen on arvioitu. Vähimmäisvaatimuksena on, että koulutuksessa saavutettu osaaminen on hyväksytty, eli opiskelijan osaaminen vastaa vähintään koulutuksen osaamisperusteisessa kuvauksessa olevaa tasoa. Arviointiasteikko on siis tällöin hyväksytty/hylätty. Mikäli oppilaitos päättää käyttää koulutuksessaan asteikkoarviointia, koulutuksen osaamisperusteisesta kuvauksesta tulee käydä ilmi, mitä arviointiasteikon arvosanaa osaamisen kuvaus vastaa.

2.5 Koulutusten osaamisperusteinen kuvaus

2.5.1 Johdanto

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeä periaate tämän päivän koulutuksessa. Aikaisemmin opittua tulee voida hyödyntää tulevilla oppimispolulla ja työelämässä, eikä ole tarkoituksenmukaista opiskella uudestaan jo opittuja asioita.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestetään paljon eri sisältöisiä ja eri pituisia koulutuksia, jotka eivät perustu opetussuunnitelmien tai tutkintojen lakisääteisiin opintosuunnitelmien perusteisiin. Näin ollen olisi erityisen tärkeää, että vapaan sivistystyön koulutusten kuvaustapoihin kiinnitetään huomiota ja varsinkin ne koulutukset, joilla on merkitystä opiskelijoiden tulevan opiskelu- ja työuran kannalta, kuvataan siten, että niistä saa mahdollisimman tarkan ja oikean käsityksen opiskelijan osaamisesta. Tässä dokumentissa koulutuksella tarkoitetaan vapaan sivistystyön kursseja, opintojaksoja, luentosarjoja ja muita vastaavia toteutettavista koulutuksista tai koulutuskokonaisuuksista käytettäviä nimityksiä.

Tutkintoon johtavissa koulutuksissa opetuksen ja tutkintojen perusteet on laadittu osaamisperusteista kuvaustapaa hyödyntäen. Myös korkeakouluissa on osana Bolognan prosessia otettu käyttöön osaamiseen perustuva tapa koulutuksen tavoitteiden kuvaamisessa. Vapaan sivistystyön opetussuunnitelmissa ja koulutuksen kuvauksissa käytetään tällä hetkellä useita eri kuvaustapoja. Koulutuksen tunnistettavuuden ja tunnustamisen kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää, että vapaassa sivistystyössä hyödynnettäisiin osaamisperusteista kuvaustapaa sellaisessa koulutuksessa, jota opiskelu- tai työuraa suunnittelevat ja toteuttavat opiskelijat voivat hyödyntää tai jonka sisällöllä saattaa olla merkitystä tulevaisuudessa.

Osaamisperusteisuudessa periaatteena on, että osaamista voi hankkia monella eri tavalla ja sitä tulee voida arvioida eri yhteyksissä. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa voitaisiin laajemmin tunnistaa ja tunnustaa myös elämän eri osa-alueilla syntynyttä osaamista, mikäli koulutuksessa hyödynnettäisiin osaamisperusteisuutta. Myös vapaan sivistystyön opintoja

voidaan tunnistaa ja tunnustaa muissa oppilaitoksissa nykyistä laajemmin, mikäli koulutusten kuvauksissa käytettäisiin osaamisperusteisuutta.

Osaamisperusteisessa kuvaustavassa keskitytään opiskeltavan sisällön sijasta kuvaamaan opiskelijan osaamista. Vapaan sivistystyön oppilaitosten tehtävä kytkeytyy keskeisesti ihmisten monipuoliseen kehittymiseen. Opiskelijaan ja opinnoissa saavutettuun osaamiseen keskittyvä lähestymistapa tavoitteiden kuvaamisessa voisi sopia hyvin vapaalle sivistystyölle. Tässä dokumentissa opiskelijalla tarkoitetaan vapaan sivistystyön koulutukseen osallistujia ja opettajalla vapaan sivistystyön koulutuksen opettajia, kouluttajia ja ohjaajia.

Tämän työryhmän tavoitteena on vapaan sivistystyön koulutusten näkyväksi tekeminen todennetun osaamisen rekisterissä, Koski-tietovarannossa. Edellytyksenä koulutusten viemiselle Koski-tietovarantoon on, että koulutus on osaamisperusteisesti kuvattu, suoritettu ja arvioitu, jotta lukijan on helpompi muodostaa kuva siitä, mitä henkilö osaa suoritetuun tietyn koulutuksen.

Oulun yliopisto ja Kuopion yliopisto ovat vuosina 2007–2009 toteuttaneet opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Valmiiksi viidessä vuodessa W5W -hankkeen, jonka puitteissa on laadittu Näin asennat osaamistavoitteet opetussuunnitelmaasi -opas (Honkala, A., Isola, M., Savilampi, J., Rahkonen, A. & Wennström, M. 2009) ohjeeksi osaamistavoitteiden viemisestä opetussuunnitelmaan. Tätä aineistoa on soveltuvin osin käytetty laadittaessa esitystä vapaan sivistystyön koulutusten osaamisperusteisesta kuvaamisesta. Materiaali on tarkoitettu suunnittelun tueksi oppilaitoksille osaamisperusteisten kuvaamistapojen käyttöönottoon. Sen tavoitteena on tukea yhtenäisten käytäntöjen rakentumista vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ja näin edistää kokonaisuutena vapaan sivistystyön opintojen tunnistamista ja tunnustamista.

2.5.2 Osaamistavoitteet

Osaamistavoitteet kuvaavat, mitä opiskelijan odotetaan osaavan koulutuksen suoritetuun. Pyrkimyksenä on kuvata, mitä opiskelija tietää, ymmärtää tai kykenee tekemään oppimisen tuloksena. Osaamistavoitteet kuvaavat tavoiteltavaa tulosta. Ne ilmaistaan opiskelijan toimintana ja ne tulee ilmaista selkeästi ja yksinkertaisesti. Osaamistavoitteiden täytyy olla opiskelijoiden saavutettavissa ja niiden toteutumista on kyettävä arvioimaan.

Osaamistavoite kertoo sekä opettajalle että opiskelijalle, millaista oppimista opiskelijan tulee tavoitella koulutuksen aikana. Koulutuksen osaamistavoitteet voivat alkaa esimerkiksi seuraavasti: "Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa.." ja koulutuskokonaisuuden osaamistavoitteet voivat alkaa: "Koulutuskokonaisuuden suorittanut opiskelija osaa.."

2.5.3 Opettajan ja opiskelijan näkökulma osaamistavoitteisiin

Koulutuksen tai koulutuskokonaisuuden tavoitteita määriteltäessä käytetään usein osaamistavoitteisuuden sijaan opettajan näkökulmaa. Opiskelijoille on kerrottu opetuksen tavoite, eli mitä koulutuksessa tapahtuu opettajan näkökulmasta. Koulutuksen tavoite voi tällöin olla esimerkiksi

- Opiskelija perehdytetään eri maalajien ominaisuuksiin.
- Opiskelijalle tarjotaan katsaus Suomen viljelyhistoriaan.

Opiskelijalle annetaan myös usein tietoa koulutuksen otsikkotason sisällöistä, mutta ei lainkaan jakson tavoitteista. Toisaalta koulutuksen sisältöä on voitu kuvata luettelona tai fraaseina, esimerkiksi

- savi, lieju, hieta, hiekka multa, turve
- 1900-luvun kasvinviljelyn tärkeimmät kehitysvaiheet

Opettajakeskeisten lähestymistapojen ongelmana on se, että opiskelijalle ei muodostu selkeää käsitystä siitä, mitä hänen tulisi osata, jotta hän saisi suoritettua koulutuksen hyväksytysti. Tämä ei kerro myöskään koulutusta myöhemmin tunnustettaessa riittävästi siitä, mitä opiskelija osaa koulutuksen suorittuaan. Tästä syystä opetussuunnitelmissa on siirrytty opetuksen tavoitteiden lisäksi tai sijaan kuvaamaan oppimis- tai osaamistavoitteita. Myös sisältölistauksen sijaan nykyisin kuvataan yleensä keskeisiä sisältöalueita.

Osaamistavoitteet antavat kuvan siitä, mitä opiskelijan odotetaan oppivan ja miten opiskelijan odotetaan tämän todistavan. Osaamistavoitteet ovat siis opiskelijan kannalta tarkempia ja läpinäkyvämpiä kuin koulutuksen opetuksen tavoitteet tai pelkkä sisältökuvaus.

Osaamistavoitteet voidaan kirjoittaa edellisessä tapauksessa esimerkiksi seuraavaan muotoon:

Koulutuksen suorittuaan

- opiskelija tunnistaa eri maalajit ja osaa valita sopivat viljelykasvit eri maalajeille.
- opiskelija osaa kuvata tärkeimmät vaiheet 1900-luvun viljelyhistoriassa ja osaa selittää, mitkä seikat ovat vaikuttaneet kehityksen kulkuun.

Osaamistavoitteiden laatimisessa on kyse siitä, että opettajan tulee ajatella sisällön opettamisen sijasta opiskelijan oppimista. Kyse on siis näkökulman muutoksesta opiskelijakeskeisemmäksi.

2.5.4 Osaamistavoitteet osana opetussuunnitelmatyötä

Vapaan sivistystyön lain (1998/632) mukaan kansanopiston ja liikunnan koulutuskeskuksen tulee laatia opetussuunnitelma koulutuksesta, jonka kesto on vähintään kahdeksan viikkoa tai joka sisältää etäopetusta taikka työssäoppimista. Opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi oppilaitoksen järjestämän ohjatun opetuksen sisältö ja määrä.

Mikäli kyse on pitkäkestoisesta koulutuksesta osaamistavoitteet ovat osa opetussuunnitelmaprosessia ja sen arviointia. Osaamistavoitteita ei siis voida erottaa opetussuunnitelmatyön kokonaisuudesta. Koulutuksen ja koulutuskokonaisuuksien osaamistavoitteet laaditaan peilaten niitä koko pitkäkestoisesta koulutuksesta tavoitteisiin. Osaamisen kumuloinnin tulisi näkyä kaikkien toisiinsa liittyvien koulutusten osaamistavoitteissa. Se on yksi opetussuunnitelman toimivuuden peruskriteereistä.

Opetussuunnitelman laatimisen vaiheet osaamistavoitteiden näkökulmasta (kuva 1):

1. Opetussuunnitelman tekeminen aloitetaan pitkäkestoisesta koulutuksen perustehtävän määrittämisestä. Tässä vaiheessa pohditaan muun muassa, miksi tällaista koulutusta tarvitaan ja mihin tulevaisuuden odotuksiin ja tarpeisiin se vastaa.
2. Tämän jälkeen prosessissa määritellään koulutuksen tavoitteet. Tällöin analysoidaan osaaminen ja kompetenssit, joita koulutuksella tulisi tuottaa, jotta se täyttäisi perustehtävänsä, kun huomioidaan myös käytettävissä olevat resurssit. Resursseja ovat rahan lisäksi kaikki koulutuksen puitteet sekä opiskelijan ja opetuksen aikaresurssit.
3. Kun tämä on tehty, määritellään opetussuunnitelmamalli. Mietitään, millainen opetussuunnitelman rakenne parhaiten soveltuu vaadittavien kompetenssien tuottamiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen annetussa ajassa, käytettävissä olevilla resursseilla.
4. Tämän jälkeen voidaan suunnitella koulutuksen keskeiset sisällöt, mitoittaa ne, valita sopivat työtavat sekä osaamistavoitteet. Tähän vaiheeseen kuuluu myös koulutuksessa käytettävien arviointimenetelmien suunnittelu.
5. Tämän jälkeen päätetään siitä, miten opetussuunnitelmasta viestitään. Opetussuunnitelmaa voivat käyttää tietolähteenä muut oppilaitokset ja monet muut sidosryhmät, mahdollisista tulevista opiskelijoista aina median edustajiin ja työnantajiin.
6. Lopuksi arvioidaan opetussuunnitelman toimivuutta ja kehitetään sitä edelleen koko prosessia läpäisevän arviointitiedon pohjalta. Opetussuunnitelman jatkuva arviointi, päivittäminen ja kehittämistyön aikatauluttaminen ovat olennaisin ja näkyvin osa

opetussuunnitelmatyötä. On pohdittava myös, miten opiskelijat, opettajat ja muut sidosryhmät sitoutetaan mukaan kehittämiseen.

Kuva 1. Prosessikaavio opetussuunnitelmatyön vaiheista
(Maria Miettinen, Valtioneuvoston kanslia 2019)

2.5.5 Osaamistavoitteista viestiminen

Jotta koulutuksen osaamisperusteinen kuvaus toteutuu tarkoituksen mukaisella tavalla ja opiskelijat saavat käsityksen, mitä koulutuksella tavoitellaan, tulee viestinnän olla riittävää, selkeää ja hyvin toteutettua.

Seuraavassa esimerkkejä erityyppisistä viestinnän lähestymistavoista:

1. Opetuskeskeinen ops-viestintä

- Mihin koulutuksessa pyritään? Minkälaista opetusta koulutuksessa toteutetaan (opetuksen toteuttaminen keskiössä)?
Esim. "Koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle perustietoa puun, metallin ja kiven ominaisuuksista sekä niiden työstö- ja pintakäsittelytavoista --".

2. Sisältökeskeinen ops-viestintä

- Mitä sisältöjä koulutus sisältää? Kuvaus on usein pelkän listauksen kaltainen.
Esim. "Koulutuksessa tarkastellaan temaattisesti antiikin maailman muotoutumista ja muuntumista sekä keskiaikaisen Euroopan syntä ja historiallista kehitystä renessanssin alkuun asti".

3. **Prosessikeskeinen ops-viestintä**

- Millä tavoin koulutuksen aikana opiskellaan (oppimisen toteuttamisen keskiössä)? Mitä valmiuksia työskentely edellyttää tai tuottaa?
Esim. "Koulutuksen aikana opiskelija tekee pienryhmätyönä aidosta liikeideasta liiketoimintasuunnitelman sekä liiketoimintasuunnitelman prosessikuvauksen --".

4. **Ongelmakeskeinen ops-viestintä**

- Koulutuksessa esitetään kysymyksiä tai ongelmia, joihin koulutus antaa ratkaisun aineksia.
Esim. "Tapausaineiston pohjalta opiskelija ratkaisee sosiaalityön käytännössä usein esiin tulevan oikeudellisen ongelman --".

5. **Tuloskeskeinen ops-viestintä eli osaamistavoitekeskeinen viestintä.**

- Viestitään tarkasti ja konkreettisella tasolla, mitä opiskelija osaa koulutuksen käytyään.
Esim. "Koulutuksen hyväksytysti suorittanut opiskelija osaa 1.) havainnoida kariesta ja arvioida sen etenemis- ja aktiivisuusasetta, 2.) suunnitella yksilöllistä kariesprofylaksiaa sekä 3.) käyttää ja suositella tarkoituksenmukaisesti eri profylaktisia hoitomenetelmiä."

Esimerkkejä koulutuksen erilaisista kuvaustavoista:

Venäjä, kurssi 1

Kurssin tavoitteet: Suoritettuaan kurssin opiskelija osaa

- kyrilliset aakkoset, toisin sanoen lukea ja kirjoittaa venäläisin kirjaimin.
- lausumista ja intonaatiota tyydyttävästi.
- esittäytyä lyhyesti sekä kertoa itsestään ja muista.
- toimia arkipäivän tilanteissa ja esittää arjen tilanteisiin liittyviä kysymyksiä.

Lisäksi hän tuntee jonkin verran Venäjän kulttuuria ja yhteiskuntaa.

Pieneläinten ruokinta

Koulutuksen sisältö: Eri pieneläinten ravinnontarpeet ja rehut, ruokinnan suunnittelu ja toteuttaminen

Koulutuksen opetustavoite: Koulutuksessa tutustutaan erilaisiin pieneläinten rehuihin ja suoritetaan ravinnetarvelaskelmia. Lisäksi suunnitellaan ja toteutetaan pieneläinten ruokinta käytännössä.

Koulutuksen osaamistavoitteet: Koulutuksen jälkeen opiskelija osaa valita eri pieneläinlajeille oikeat rehut ja osaa annostella rehut eläinten ravinnontarpeen mukaisesti. Opiskelija osaa suunnitella eri eläinlajeille ruokinnan viikon jaksolle ja osaa toteuttaa ruokinnan käytännössä.

AMMATILLINEN TÄYDENNYSKOULUTUS

Svenska för klasslärare, klassrumssvenska

Laajuus: Vastaa 2 opintopisteen työmäärää: lähiopetusta 20 oppituntia ja itsenäistä opiskelua 35 tuntia.

Opettaja: FM XX opettaa päätyökseen ruotsia xx yliopistossa. Hänellä on lisäksi pitkä kokemus opetushenkilöstön täydennyskoulutuksesta. Häntä kiinnostaa erityisesti toiminnalliset opetusmenetelmät, didaktiikka sekä digitaalinen oppiminen ja opettaminen.

Sisältö: Ainedidaktiikka ja käytännön luokahuoneruotsi. Kurssilla tutustutaan 6. luokan ruotsin kielen sisältöihin ja tavoitteisiin sekä harjoitellaan kieltä luokan opetus- ja arkitilanteisiin. Tavoitteena on kehittää luontevaa kielenkäyttöä.

Opetusmuodot: Luentoja, pari- ja ryhmätyöskentelyä, toiminnallista ja kirjallista itsenäistä työskentelyä sekä oppimispäiväkirjan pitäminen. Teemoja ja työtapoja tarkennetaan opiskelijoiden toiveiden pohjalta tehdyllä tarvekartoituksella. Kurssiin kuuluu ennakkotehtävä.

Osaamistavoitteet: Kurssin jälkeen osallistuja osaa kuvata oman opetuksensa ainepedagogista ajattelua ja kielikasvatusta, sisällyttää opetukseensa 6. luokan ruotsin keskeisimmät oppimistavoitteet, käyttää oppilaslähtöisiä menetelmiä, hyödyntää aiempaa monipuolisemmin kieli- ja vuorovaikutustaitojaan opetuksessa ja oppilaan ohjauksessa sekä käyttää oppimisen arvioinnin erilaisia menetelmiä.

Arviointi: Hyväksytty/hylätty. Kurssi arvioidaan oppimistehtävien perusteella.

Itsearviointi: Kurssiin kuuluu myös oman oppimisen itsearviointi.

Suoritustavat: Kurssin hyväksytyt suoritus edellyttää aktiivista osallistumista (vähintään 80 % läsnäolo), oppimistehtävien palauttamista ja käytännön harjoitustehtävien suorittamista.

Kurssimateriaali: Oppimateriaalit jaetaan kurssin verkkoalustan kautta.

AVOIN KORKEAKOULUOPETUS

Aikuisen oppiminen, 3 op (JY, osa aikuiskasvatustieteen perusopinnoja)

Sisältö: Käsitteet siitä, mitä oppiminen on ja miten sitä voidaan edistää, ovat vaihdelleet historian saatossa. Perusolettamuksia, joita kulloinkin tehdään oppimisen luonteesta, kutsutaan oppimiskäsityksiksi. Jaksossa perehdytään erilaisiin oppimiskäsityksiin ja oppimiseen vaikuttaviin tekijöihin sekä sovelletaan lähteistössä kuvattua aikuisen oppimiseen/omaan oppimiseen.

Osaamistavoitteet: Opintojakson tehtyään opiskelija osaa:

- tunnistaa ja jäsentää oppimiskäsityksiä.
- tarkastella perustellen aikuisen oppimiseen vaikuttavia tekijöitä omassa oppimisessaan.
- hahmottaa aikuisten oppimisen yksilöllisenä ja sosiaalisena ilmiönä.

Suoritustavat: Valitse yksi vaihtoehdoista suoritustavoista: oppimistehtävä yksilö- tai parivastauksena, kirjatentti tai verkkokurssi.

Kirjallisuus: xx

Arviointiperusteet: Arvioinnin perustana ovat toisaalta jaksokohtaiset osaamistavoitteet, toisaalta eri suoritusmuotojen tavoitteet. Oppimistehtävässä ja tentissä on keskeistä se, miten vastauksessa on hyödynnetty vaadittua kirjallisuutta. Hyväksytyssä esseevastauksessa on hyödynnettävä kaikkia vaatimusteoksia ja tentissä on vastattava kaikkiin tenttikysymyksiin. Oppimistehtävävastauksessa edellytetään kirjatiedon muokkaamista ja soveltamista käytäntöön. Tenttien arvioinnissa painotetaan kirjallisuuteen perustuvaa asian sisällöllistä ymmärrystä, kirjatiedon soveltamista ja vastauksen monipuolisuutta. Verkkokurssit edellyttävät aktiivista osallistumista sekä kurssin yksilö- ja ryhmätehtävien suorittamista. Arvosana-kohtaiset arviointikriteerit (1–5) on eritelty erikseen.

2.5.6 Osaamistavoitteiden laatiminen ja taso

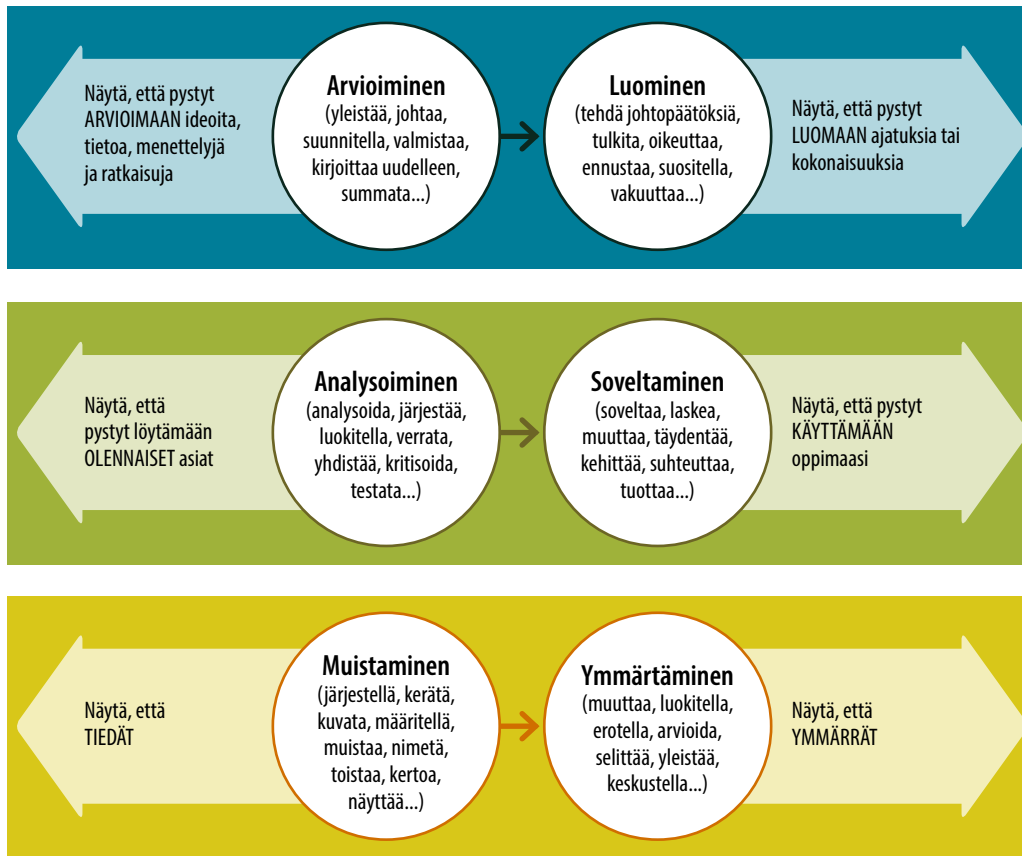
Osaamistavoitteiden laatiminen lähtee liikkeelle niiden asioiden listaamisesta, jotka jokaisen koulutuksen hyväksytysti suoritaneen on osattava tai tiedettävä. Hyvä lähtökohta osaamistavoitteiden laatimiselle on koulutuksen keskeisten sisältöjen määrittely. Koulutuksen keskeiset sisällöt ovat asioita, jotka kaikkien opintojaksolle osallistuneiden pitäisi omaksua.

Koulutuksen osaamistavoitteet laaditaan aina minimitasolle. Koulutuksen suorittaakseen opiskelijan on saavutettava kyseiset osaamistavoitteet. Minimitason osaamistavoitteiden laatimisella ja arvioinnilla huolehditaan siitä, että jokainen opiskelija, joka saa jakson hyväksytystä suorituksesta todistuksen, on saavuttanut ainakin tämän tason.

Hyvin kirjoitettu osaamistavoite sisältää

- verbin, joka kertoo mitä opiskelijan odotetaan pystyvän tekemään koulutuksen lopussa,
- sanan tai sanoja, jotka ilmaisevat, minkä asian kanssa opiskelija on tekemisissä,
- sanan tai sanoja, joita käytetään osoituksena siitä, että oppimista on saavutettu.

Koulutuksen suorittaminen vaatii osaamistavoitteiden saavuttamista, joten niiden toteutumista on pystyttävä myös arvioimaan. Näin ollen osaamistavoitteissa ei kannata käyttää verbejä ymmärtää, käsittää, tietää tai perehtyä, koska ne kuvaavat ulospäin näkymätöntä toimintaa. Apuna osaamistavoitteiden kirjoittamisessa ja verbien valinnassa voidaan soveltaa esimerkiksi Bloomin taksonomiaa. Siinä osaaminen on jaettu kuudelle tasolle ja tiedon käsittely monimutkaistuu siirryttäessä tasoilla ylöspäin (kuva 2). Osaamistavoitteita laatiessa kannattaa myös miettiä, minkä tasoista oppimista koulutuksessa vaaditaan. Tavoitteet opinnoissa, joissa ei ole ennako-osamisvaatimuksia, eivät voi olla samanlaisia kuin tavoitteet opinnoissa, joissa syvennetään aikaisempaa osaamista.

Mukaiillen Ahlberg 1990

Kuva 2. Benjamin Bloomin taksonomia (Lotta Pakanen, Opintokeskus Sivis 2019)

Verbejä osaamistavoitteiden laatimiseen:

Muistaminen voidaan määritellä kyvyksi pitää mielessä tai palauttaa mieleen asioita ilman, että niitä välttämättä ymmärretään. Esimerkiksi seuraavia verbejä käytetään muistamista arvioitaessa:

- Tunnistaa, listata, määritellä, nimetä, esittää, kirjoittaa, toistaa, yhdistää, löytää, järjestää, kerätä, kuvata, muistaa, lainata, palauttaa mieleen, näyttää ja kertoa.

Ymmärtäminen voidaan määritellä kykyä tulkita opittua informaatiota. Seuraavia verbejä käytetään ymmärtämistä arvioitaessa:

- Tulkita, antaa esimerkki, valita, tehdä yhteenveto, päätellä, arvioida, muotoilla uudelleen, yleistää, paikantaa, raportoida,

löytää, nimetä, luokitella, erotella, muokata, muuttaa, selittää, puolustaa, ratkaista, kääntää ja keskustella.

Soveltaminen voidaan määritellä kyvyksi käyttää opittua materiaalia uusissa tilanteissa tai kyvyksi käyttää ideoita ja käsitteitä ongelmaratkaisuissa. Seuraavia verbejä käytetään soveltamista arvioitaessa:

- Toteuttaa, suorittaa, käyttää, soveltaa, ratkaista, esitellä, valmistaa, selittää (kuinka), valita, laskea, muuttaa, täydentää, rakentaa, kehittää, ottaa käytäntöön, tuottaa ja suhteuttaa.

Analysoiminen voidaan määritellä kyvyksi hajottaa informaatio komponenteiksi ja etsiä niiden välisiä suhteita ja ideoita (systemisen rakenteen ymmärtämistä). Seuraavia verbejä käytetään analysointia arvioitaessa:

- Vertailla, organisoida, osoittaa ristiriita, erotella, jakaa, tutkia, luokitella, järjestää, analysoida, arvioida, todistaa, hajottaa osiinsa, laskea, kategorisoida, yhdistää, asettaa vastakkain, kritisoida, kokeilla, kyseenalaistaa ja testata.

Arvioiminen voidaan määritellä kyvyksi yhdistää komponentit. Seuraavia verbejä käytetään arviointia arvioitaessa:

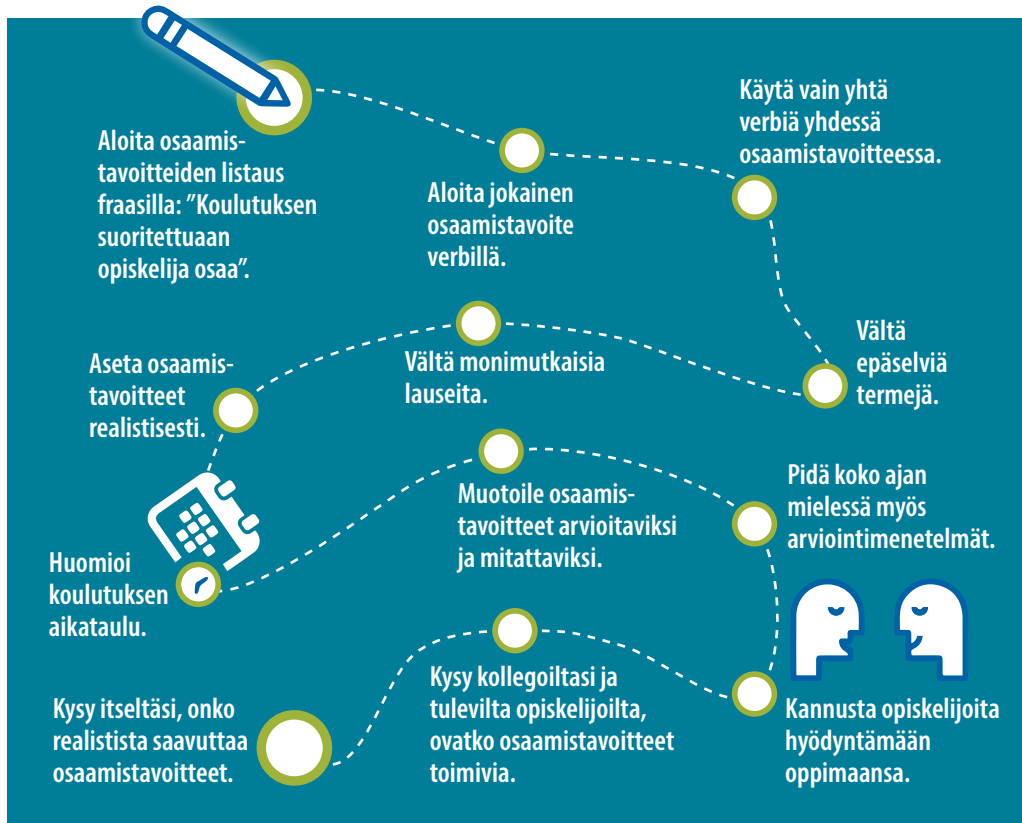
- Arvostella, tehdä johtopäätös, vertailla, perustella, selittää, tulkita, suhteuttaa, kommentoida, kategorisoida, kerätä, yhdistää, johtaa, muokata, suunnitella, valmistaa, ehdottaa, järjestää uudelleen, kerrata, kirjoittaa uudelleen ja summata.

Luominen voidaan määritellä kyvyksi arvioida ja arvottaa opittua tietoa tiettyä tarkoitusta varten sekä kyvyksi saada aikaan jotain uutta. Seuraavia verbejä käytetään luomista arvioitaessa:

- Suunnitella, rakentaa, tuottaa, ehdottaa, kehittää, keksiä, yleistää, johtaa, laajentaa, muuttaa, tehdä johtopäätös, arvostella, tulkita, oikeuttaa, mitata, ennustaa, suositella, tehdä ero, vakuuttaa ja mitata.

Tiivistys: näin kirjoitat osaamistavoitteita (kuva 3)

- Aloita osaamistavoitteiden listaus fraasilla "Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa.."
- Aloita jokainen osaamistavoite verbillä. Kirjoita seuraavaksi tekemisen kohteen kuvaus, jota taas seuraa asiayhteyden kertova ilmaus.
- Käytä mielellään vain yhtä verbiä yhdessä osaamistavoitteessa.
- Vältä epäselviä termejä, kuten tietää, ymmärtää, oppia, tutustua, tutustuttaa, esitellä, johdattaa, huomata, perehdyttää tai hahmottaa. Nämä termit viittaavat enemmän opetustavoitteeseen kuin osaamistavoitteeseen.
- Vältä monimutkaisia lauseita. Jos on tarpeen, käytä useampia lauseita selkeyden takaamiseksi.
- Aseta osaamistavoitteet realistisesti. Huomioi koulutuksen kuormittavuus ja ajankäyttö.
- Huomioi koulutuksen aikataulu eli tuntimäärä, jonka aikana osaamistavoitteet tulee saavuttaa. Vältä liian kunnianhimoisia tai yleisiä määritelmiä.
- Muotoile osaamistavoitteet arvioitaviksi ja mitattaviksi.
- Pidä koko ajan mielessä myös arviointimenetelmät. Mistä tiedät, ovatko opiskelijat saavuttaneet osaamistavoitteet koulutuksen lopussa? Jos osaamistavoitteet ovat liian laajoja tai epämääräisiä, niitä voi olla vaikea arvioida toimivasti. Jos ne taas ovat liian kapeita, osaamistavoitteiden listasta voi muodostua turhan yksityiskohtainen.
- Kun kirjoitat osaamistavoitteita osaamisen alemmille tasoille, yritä välttää pitkää listaa Bloomin taksonomian alimmilta tasoilta. Yritä sen sijaan kannustaa opiskelijoita hyödyntämään oppimaansa sisällyttämällä osaamistavoitteisiin myös joitakin ylemmän tason tavoitteita.
- Kysy kollegoiltasi ja mahdollisilta tulevilta opiskelijoilta, ovatko osaamistavoitteet heidän mielestään toimivia ja järkeviä.
- Lopuksi kysy itseltäsi, onko realistista saavuttaa osaamistavoitteet käytettävissä olevassa ajassa ja käytettävissä olevilla resursseilla. Pidä osaamistavoitteissa antamasi lupaus ja vaadi opiskelijalta sitoutumista tavoitteiden toteutumiseksi, mikäli opiskelijan tavoitteena on suorittaa koulutus.

Kuva 3. Näin kirjoitat osaamistavoitteita (Maria Miettinen, Valtioneuvoston kanslia 2019)

2.5.7 Osaamistavoitteiden arviointi

Arvioinnin tulee tukea osaamistavoitteiden saavuttamista. On tärkeää, että osaamistavoitteet, opetusmenetelmät ja arvioinnin kriteerit laaditaan huolellisesti. Arviointi ohjaa vahvasti niin opiskelijan oppimisprosessia, opiskelustrategioiden valintaa kuin osaamistavoitteiden saavuttamistakin. Mikäli koulutuksessa käytetyt arviointimenetelmät eivät tue koulutuksen osaamistavoitetta, syntyy uusia tavoitteita, jotka eivät ole osaamistavoitteiden kanssa yhteneviä.

Koulutuksen arvioinnissa tulee aina mitata osaamistavoitteiden saavuttamista. Koulutuksen suorittaakseen opiskelijalta vaaditaan osaamistavoitteiden saavuttamista, mikäli opiskelija on tehnyt valinnan, että hän haluaa osaamisensa arvioituna todistukseen. Niinpä osaamistavoitteet kirjoitetaan siten, että saavutettu osaaminen pystytään arvioimaan, testaamaan tai mittaamaan. On tärkeää, että osaamistavoitteet ja arviointikriteerit ovat yhtenäiset. Jos osaamistavoitteeksi on kirjoitettu: "Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa nimetä nykytaiteen esittämismuodot.", ei arvioinnissa voida mitata opiskelijan kykyä soveltaa tai analysoida näitä esittämismuotoja.

Kun opintojakson arviointi kohdistuu osaamistavoitteisiin, opiskelijoita ohjataan selkeästi oppimaan osaamistavoitteiden mukaisia asioita. Osaamistavoitteiden arvioiminen ohjaa opiskelijoiden ajattelua osaamisen tavoitteluun ja tekee näkyväksi koko koulutuksen tavoitteet. Hyvin laaditusta osaamistavoitekuvauksesta voidaan päätellä myös arviointimenetelmä, esimerkiksi: "Koulutuksen jälkeen opiskelija osaa nimetä sekä suullisesti että kirjallisesti ranskan kielen modaaliapuverbit." Huolella laaditut osaamistavoitteet toimivat myös tukena opiskelijoiden suorittamalle itse- ja vertaisarvioinnille.

3 Ehdotukset uudistuksen jatkovalmistelusta ja tarvittavista muista toimenpiteistä

1. Vapaan sivistystyön koulutuksissa saavutetun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen edistämiseksi on ensiarvoisen tärkeää, että saavutettu osaaminen voidaan viedä Koski-tietovarantoon. Työryhmä ehdottaa, että Koski-tietovarantoa koskevaa lainsäädäntöä muutetaan siten, että vapaan sivistystyön koulutuksessa saavutettu osaaminen olisi mahdollista viedä tietovarantoon 1.8.2021 lähtien.
2. Työryhmän muistiolounnoksesta annettujen lausuntojen sekä kuulemis- ja keskustelutilaisuuden näkökohtien keskeinen sanoma oli, että uudistuksen jatkovalmistelun kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää panostaa henkilöstön ja myös tuntiopettajien osaamiseen. Työryhmä ehdottaa, että Opetushallitus järjestäisi koulutuspäiviä liittyen arviointiin ja osaamisperusteisten tavoitteiden kirjoittamiseen. Lisäksi toivomuksena on, että Opetushallitus laatisi erityisesti vapaan sivistystyön koulutuksessa suoritettujen arvioinnin tukemiseksi oppaan. Oppaan laatimisessa toivotaan läheistä yhteistyötä vapaata sivistystyötä edustavien järjestöjen kanssa.
Työryhmä esittää myös, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen olisi Opetushallituksesta haettavien vapaan sivistystyön henkilöstökoulutuksen määrärahojen sekä laatu- ja kehittämisavustusten keskeinen painopiste.
3. Vapaan sivistystyön toimijat ovat kehittäneet osaamismerkkitoimintaa. Työryhmä esittää, että myös erilaiset osaamismerkit tulisi tulevaisuudessa voida viedä Koski-tietovarantoon.
4. Vapaan sivistystyön koulutuksessa järjestetään hyvin erilaisilla osaamisen tasoilla olevia koulutuksia luku- ja kirjoitustaidon alkeista aina korkeakoulutettujen täydennyskoulutukseen saakka. Koulutusten sisältöjen osaamisperusteinen kuvaus on hyvä lähtökohta

osaamisen näkyväksi saattamiselle, mutta tämän lisäksi osaamisen tasoa tulisi myös voida määritellä. Työryhmä esittää, että kansallista osaamisen viitekehystä koskevaa lainsäädäntöä kehitettäisiin siten, että myös vapaatavoitteiselle koulutukselle, jonka tavoitteista ei ole säädetty, voitaisiin määritellä viitteellinen osaamistaso.

LÄHTEET

Honkala, A., Isola, M., Savilampi, J., Rahkonen, A. & Wennström, M. 2009. Näin asennat osaamistavoitteet opetussuunnitelmaasi -opas. Oulun yliopiston & Kuopion yliopiston Valmiiksi viidessä vuodessa W5W -hanke.
Sitra 2019. Kohti elinikäistä oppimista. Yhteinen tahtotila, rahoituksen periaatteet ja muutoshasteet. Sitran selvityksiä 150.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-695-9 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)